

УДК 903.4'1.01(477.84):001.891“2005”

**РЯТІВНІ ДОСЛІДЖЕННЯ БАГАТОШАРОВОГО ПОСЕЛЕННЯ
ЗАЛІЩИКИ-ІІІ В УР. УЩИЛІВКА У М. ЗАЛІЩИКИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2005 РОЦІ**

Василь ОЛІЙНИК

*Заліщицький районний краєзнавчий музей
вул. Українська, 6, Заліщики 48600, Україна*

Олег ДЕРЕХ

*ДП ОАСУ “Подільська археологія”
вул. Бродівська, 44, Тернопіль 46020, Україна
e-mail: odereh@mail.ru*

Метою статті є введення у науковий обіг результатів дослідження частини багатошарового поселення Заліщики-ІІІ в ур. Ущилівка в м. Заліщики Тернопільської області 2005 р. Подано загальну характеристику пам'ятки та опис досліджених об'єктів.

Ключові слова: поселення, піч, споруда, кам'яна конструкція, культура Гава-Голігради.

Поселення Заліщики-ІІІ розташоване в північно-західних околицях м. Заліщики Тернопільської обл., в ур. Ущилівка, на мисі, утвореному лівим берегом р. Дністер та правим берегом його притоки – струмка Ущилівка. Поселення має південно-західну експозицію.

Поселення відкрив Ю. Малєєв 1967 р. під час обстеження траншеї для нової магістралі водопроводу, що прокладалася у місто¹.

У зв'язку з будівництвом “Агропромтехніки” та державної автозаправної станції протягом 1969–1972 рр. Тернопільська археологічна експедиція кафедри археології та музеєзнавства КДУ ім. Т. Шевченка під керівництвом Ю. Малєєва провела дослідження багатошарового поселення в ур. Ущилівка². Поселення охоплювало площу розміром 25 га³. Під час

¹ Малєєв Ю. М. Розкопки поселення голіградського типу в м. Заліщики на Дністрі // Вісник Київського університету: Серія історії. – Київ, 1971. – Вип. 13. – С. 106–111.

² Малєєв Ю. Н. Раскопки поселения голиградского типа в г. Залещики // АО 1970 г. – Москва, 1971. – С. 247–275; *Его же*. Исследования в Тернопольской области // АО 1971 г. – Москва, 1972. – С. 371–373; *Його же*. Продовження розкопок на поселенні Заліщики // Вісник Київського університету: Серія історії. – Київ, 1973. – Вип. 15. – С. 88–91.

³ Крушельницкая Л. И., Малєєв Ю. Н. Племена культуры фракийского гальштата (Гава-Голіграды) // Археология Прикарпатья, Волыни и Закарпатья (энеолит, бронза и раннее железо). – Киев, 1990. – С. 124.

розкопок простежено стратиграфію поселення, виявлено 6 жител двох типів – напівземлянкові та наземні з однією та декількома печами в житлах і поза ними. Розкопки встановили наявність на місці поселення культурного шару трипільської, гава-голіградської, липицької і ранньослов'янської VI–VII ст. культур⁴.

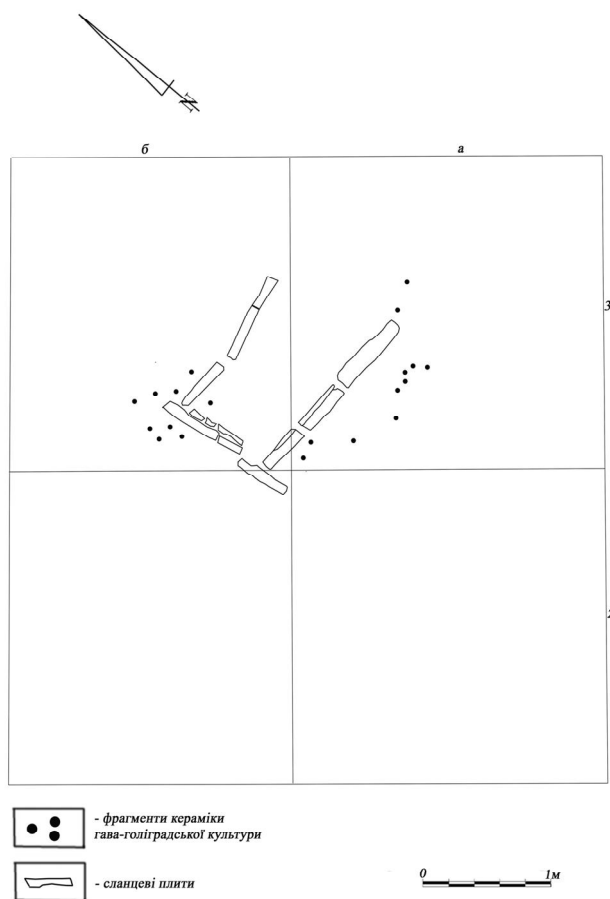

Рис. 1. Заліщики-III, ур. Ущилівка. Скупчення сланцевих плит із розкопу № 2 (гл. 0,8 м).

Fig. 1. Zalischyky-III. Ushylyivka place. Concentration of slate plates from excavation area № 2 (depth 0,8 m).

У серпні 2005 р. археологічна експедиція ДП ОАСУ “Подільська археологія” під керівництвом В. Олійника розпочала роботу над дослідженням частини поселення Заліщики-III на місці будівництва

⁴ Малеев Ю. М. Охоронні розкопки на Тернопільщині // Археологія. – Київ, 1973. – № 12. – С. 102–104.

Василь ОЛІЙНИК, Олег ДЕРЕХ

майбутньої автозаправної станції. Ділянка знаходилася в центральній частині поселення Заліщики-III, справа від автодороги Заліщики-Тернопіль⁵.

Тут закладено п'ять розкопів загальною площею 210 м² та досліджено яму із залишками печі та глиняного горщика культури Гава-Голігради.

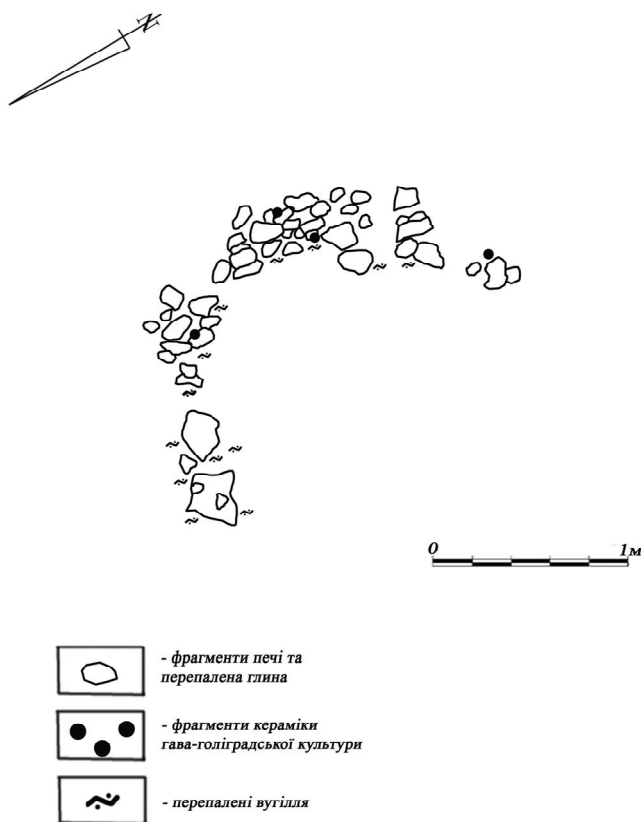

Рис. 2. Заліщики-III, ур. Ущилівка. Розвал печі.

Fig. 2. Zalischyky-III. Ushylyivka place. Destruction of oven.

У південно-східній частині розкопу II на глибині 60 см від денної поверхні (квадрати 3А, 3Б, 2А, 2Б) виявлено стінку з поставлених на ребро трьох кам'яних сланцевих плит довжиною відповідно 24, 39 і 36 см з проміжками між ними. Загальна довжина стінки, орієнтованої по лінії схід-захід, становить 103 см, висота 26–27 см і товщиною 6 м, орієнтовану по лінії схід-захід. Перпендикулярно до неї по лінії північ-південь розташована ще одна стінка, збудована з двох зовнішніх плит довжиною 40 і 16 см, висотою

⁵ Олійник В. І. Звіт про роботу археологічної експедиції ДП ОАСУ “Подільська археологія” Інституту археології НАН України у 2005 році (Науково-рятивні археологічні розкопки в урочищі Ущилівка на території “Агропромтехніки” міста Заліщики Тернопільської області). – Заліщики, 2005. – С. 2–42.

30 см і товщиною 4–6 см. Зовнішня стінка зміцнена з внутрішнього боку споруди трьома плитами довжиною 10,8 і 20 см, висотою 29 см і товщиною 2 см. Скупчення каменів споруди творить собою фігуру у вигляді букви “П”. Загальна ширина споруди 96 см, довжина 110–134 см (рис. 1).

Стінки споруди нахилені до середини. Плити при західній стінці на 8–18 см виходять за межі двох паралельних стінок.

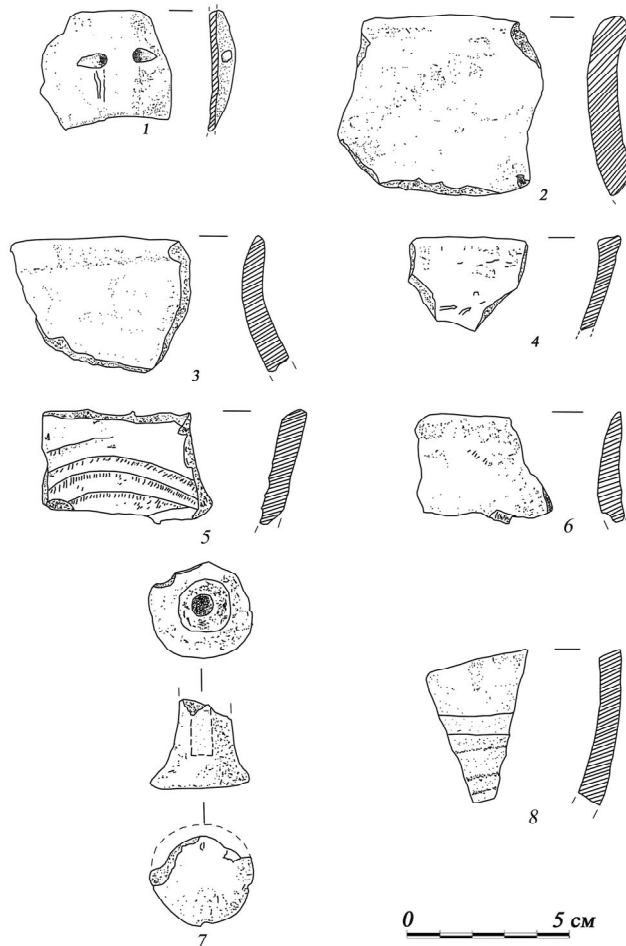

Рис. 3. Заліщики-III, ур. Ущилівка. Керамічний матеріал.

Fig. 3. Zalischyky-III. Ushylyivka place. Ceramic material.

Незважаючи на те, що ям від стовпів у цьому розкопі простежити не вдалося, можна припустити, що саме в у місці скупчення каменів споруди і дещо далі розміщувалося наземне житло. Стовпи діаметром 45 см несли на собі стінки перекриття житла. Плитчасті камені служили для більш жорсткого кріплення стовпів у ґрунті. Схоже скупчення поставлених на ребро кам'яних плит, що походили від житла 3 в розкопі I, виявила 1970 р.

Тернопільська археологічна експедиція КДУ ім. Т. Шевченка⁶. Згідно з повідомленням Ю. Малєєва, аналогічне скупчення кам'яних плит було знайдено 1985 р. під час археологічних розкопок на поселенні культури Гава-Голігради в ур. Лучка на Горбі в с. Бедриківці Заліщицького р-ну⁷.

У південній та західній частинах споруди виявлено скупчення кераміки культури Гава-Голігради. Це вінчик кубка темно-коричневого кольору (рис. 3, 6), уламки мисок, орнаментованих із внутрішньої сторони канелюрами (рис. 3, 5), ручка покривки (рис. 3, 7).

У межах розкопу II, окрім матеріалів культури Гава-Голігради, зафіксовано кераміку (рис. 3, 1, 8) та фрагменти обмазки трипільської культури.

Під час гідротехнічних робіт ковшем екскаватора порушено яму, де на глибині 1,44 м від денної поверхні виявлено верхню частину товстостінного горщика культури Гава-Голігради. При детальному дослідженні об'єкту було виявлено рештки печі, скупчення фрагментів посудин, глиняної обмазки і шматків вугілля, які залягали в материковій глині. Черинь печі, де збереглося чотири фрагменти з відбитками дерев'яних конструкцій, знаходився на глибині 1,84 м від денної поверхні⁸. На черені виявлено дев'ять уламків товстостінного горщика червоного кольору. Товщина стінок горщика – 3,4 см, висота – 40 см, діаметр – 44 см. Розвал печі мав у плані дугоподібну форму шириною 1,30 м і довжиною 2,20 м.

Таким чином, під час рятівних розкопок в ур. Ушилівка на території м. Заліщики виявлено скупчення фрагментів печі, частину товстостінного горщика, та рештки конструкції з кам'яних плит, що служили, ймовірно, кріпленням стовпів наземного житла, уламки кераміки культур трипільської та Гава-Голігради, княжого часу та пізнього середньовіччя. Домінують артефакти культури Гава-Голігради, до якої можна віднести залишки печі і кладку плит.

**SAVING RESEARCHES OF THE MULTI-LAYER SETTLEMENT OF
ZALISCHYKY-III IN THE PLACE OF USCHYLIVKA IN ZALISCHYKY,
TERNOPIL REGION, IN 2005**

Vasyl' OLIJNYK

Regional Museum of Zalischyky

Ukrainska str., 6, Zalischyky 48600, Ukraine

Oleh DEREKH

Archaeological Service "Podolian Archaeology"

⁶ Малєєв Ю. М. Розкопки поселення голіградського типу в м. Заліщики на Дністрі. – С. 108–109.

⁷ Олійник В. І. Звіт про роботу археологічної експедиції ДП ОАСУ "Подільська археологія"... – С. 10.

⁸ Там само. – С. 8.

The article aims at introducing into scientific circulation the results of the researches of the multi-layer settlement of Zalischyky-III in the place of Uschylivka in Zalischyky, Ternopil region, in 2005. General description of the site and list of investigated objects are given.

Key words: settlement, oven, building, stone construction, Gava-Goligrady culture.

**ОХРАННЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ МНОГОСЛОЙНОГО ПОСЕЛЕНИЯ
ЗАЛЕЩИКИ-III В УР. УЩИЛИВКА В Г. ЗАЛЕЩИКИ ТЕРНОПОЛЬСКОЙ
ОБЛАСТИ В 2005 ГОДУ**

Василий ОЛИЙНЫК

Залещицкий районный краеведческий музей

ул. Украинская, 6, Залещики 48600, Украина

Олег ДЕРЕХ

ДП ОАСУ "Подольская археология"

ул. Бродовская, 44, Тернополь 46020, Украина

e-mail: odereh@mail.ru

Цель статьи – введение в научный оборот результатов исследования части многослойного поселения Залещики-III в ур. Ущиливка в г. Залещики Тернопольской обл. в 2005 г. Дана общая характеристика памятника и описание исследованных объектов.

Ключевые слова: поселение, печь, сооружение, каменная конструкция, культура Гава-Голиграды.

Стаття надійшла до редколегії 18.06.2008

Прийнята до друку 20.07.2008